

SVETOVALNI DELAVEC IN UČENEC: DILEME PRI RAZKRIVANJU ZAUPNIH INFORMACIJ V SVETOVALNEM ODNOSU / doc. dr. Petra Gregorčič Mrvar / Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Filozofska fakulteta, UL

Načelo zaupanja in zaupnosti je poleg načela delati v dobro učenca in načela prostovoljnosti eno temeljnih načel, ki zavezuje ter usmerja šolskega svetovalnega delavca pri njegovem delu (Programske smernice 2008). Zaupanje je kategorija, ki se nanaša na zasebnost človeka, na njegovo intimo in razkrivanje le-te je eden hujših posegov v človekovo dostojanstvo in človekove pravice. Razkrivanje človekove zasebnosti oz. zaupanega je za človeka lahko tako usodno, da je dobilo tudi pravno podporo. Zaupnost je kategorija, ki se nanaša na zaščito pred razkrivanjem zasebnosti oz. zaupanega. Dopolnjuje se s pravili varstva osebnih podatkov.

Spoštovanje in ohranjanje človekovega dostojanstva in zagotavljanje, da zaupano ne bo razkrita, je temelj za vzpostavljanje svetovalnega odnosa in svetovalne pomoči. Zaupanje je prisotno v vsaki komunikaciji in je sploh pogoj, da med svetovalnim delavcem in učencem, staršem ali učiteljem poteka komunikacija ter da se izmenjujejo informacije.

S svetovalnega vidika je zaupanje torej osrednji pogoj za uspeh. Zaupanje med učencem in svetovalcem je garancija za potrebno izvedbo med svetovalnim procesom. Brez trdnega prepričanja, da bodo zaupane stvari ostale zaupne, je vprašanje, koliko se bodo učenci, ki so dejansko potrebni pomoči, po pomoč obračali na svetovalca.

Na vzpostavljanje zaupanja in zaupnosti med učencem in svetovalcem vpliva dejstvo, da se pri šolskem svetovalnem delu srečujemo z otroki in učenci (mladoletniki), ki zaradi svoje starosti niso odgovorni zakonom. Čeprav imajo otroci, mladostniki svoje pravice, zakonodaja še vedno določa starše oz. skrbnike kot tiste, ki imajo pravico do svojih otrok. Svetovalni delavci so tako po zakonu zavezani, da se podatki, ki se zbirajo v okviru svetovalnega dela, zbirajo v soglasju s starši učencev, razen v primeru, ko je učenec ogrožen in ga je potrebno zavarovati. Svetovalni delavec in tudi drugi strokovni delavci so te podatke dolžni varovati kot poklicno skrivnost.

Zaupnost in razkritje podatkov

Kot sicer v svetovanju tudi pri šolskem svetovalnem delu ravno načelo zaupnosti

svetovalcu pogosto povzroča dileme, v smislu vprašanj: v katerih primerih razkriti zaupne podatke, katere in na kakšen način. Svetovalc lahko praviloma razkrije podatek o

učencu le, če ima za to dovoljenje učenca oz. njegovih staršev. Pravici razkrivanja zaupanega se torej načeloma lahko odreče le svetovanec ali njegov zakoniti skrbnik.

Dilemam v zvezi s prekinitvijo načela zaupnosti se svetovalec deloma izogne tako, da na začetku svetovalnega razgovora učencu sicer zagotovi zaupnost, ob tem pa mu tudi pove, da je dolžan to zaupnost prekiniti v primeru, da mu bo svetovanec zaupal nekaj, kar bo ogrožalo njega ali druge (Pečjak 2004: 202). Svetovalec lahko v takšnem primeru ravna na dva načina, ob katerih bo čim bolj ohranil integriteto svetovalnega procesa in tudi zavaroval dobrobit svetovancev (Sullivan idr. v Pečjak 2004: 202): 1) svetovanca lahko spodbudi, da sam v prisotnosti svetovalca staršem oz. drugi osebi pove za svoje vedenje ali 2) svetovalec lahko starše oz. druge osebe informira v prisotnosti svetovanca.

Taylor in Adelman (v Pečjak 2004: 202) ter Bor idr. (2002) navajajo smernice v primerih prekinitve načela zaupnosti pri mladoletnih svetovancih. Taylor in Adelman poudarjata, da je učencu potrebno pojasniti, zakaj je potrebno prelomiti zaupnost, z njim se je tudi smiselno pogovoriti o tem, kakšne so vse možne posledice prekinitve zaupnosti in končno je potrebno razmisliti, na kakšen način prekiniti zaupnost, da to za svetovanca ne bi imelo negativnih posledic in da bomo kljub temu delali v njegovo dobro. Bor idr. (2002: 69; Pečjak 2004: 202) še dodajajo, da je potrebno:

- ▶ ob pogovoru učencu predstaviti pozitivne vidike prekinitve načela zaupnosti;
- ▶ izraziti pripravljenost, da se učencu zagotovi varno okolje;
- ▶ učencu razložiti, da je prekinitev zaupnosti dolgoročno za učenca boljša;
- ▶ razjasniti, da ni potrebno spremeniti svetovalnega odnosa in se lahko svetovanje nadaljuje.

Svetovalec si mora kljub prekinitvi načela zaupnosti prizadevati ohraniti medsebojno zaupanje, saj je to temelj svetovalnega dela. Obenem mora pri posredovanju podatkov drugim ustanovam zavarovati dobrobit učenca. Kot zapiše Resman (1999), bo svetovalni delavec brez soglasja učenca ali starša zaupno najpogosteje razkril:

- ▶ ko bo ocenil, da obstaja nevarnost samomora;
- ▶ ko svetovanec (učenec) kaže, da utegne storiti kriminalno dejanje, ali ko svetovalec presodi, da je nevaren za družbo ali samega sebe;
- ▶ ko je vpleten v kriminalno dejanje;
- ▶ ko gre za mladoletnika, za katerega svetovalec domneva, da je žrtev kriminala,

zlorabe (nasilja, incesta, nadlegovanja, posilstva itd.). V primeru nasilja v družini je postopek ravnanja svetovalnega delavca in drugih strokovnih delavcev v šoli določen v Pravilniku o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (2009).

Razkrivanje zaupnega v primeru tveganih oblik vedenja učenca, npr. kajenja, zlorabe alkohola, drog, nasilnega ravnanja itd., je odvisno od intenzivnosti, pogostosti in trajanja določenega tveganega vedenja; bolj kot bodo tvegana vedenja pogosta, intenzivna in bodo trajala daljše časovno obdobje, večja je verjetnost, da bo svetovalni delavec takšno vedenje razkril ostalim, npr. staršem ali vodstvu šole (Moyer in Sullivan 2008).

Ni torej vse, kar je povedano na štiri oči, zaupne narave, ohranjanje zaupnega pa ne vedno v dobro svetovanca. S strokovno-etičnega vidika je včasih bolj etično (v imenu načela »delati v dobro svetovanca«) stvar tudi razkriti. Včasih šele razkritje zaupnega vznemiri socialne službe, širšo javnost in politiko, da pomagajo človeku (učencu, staršem) in drugače gledajo na podobne pojave v družbi.

Svetovalni delavec mora ob razkritju zaupnih informacij drugi osebi razmisliti, kdo je ta oseba, ali je verodostojna in vredna zaupanja, katere podatke ji namerava zaupati in v kakšni obliki jih bo posredoval. Prepričati se mora torej, ali bodo informacije pri tretji osebi varno spravljene, da jih le-ta ne bo neodgovorno razkrivala. S tem vprašanjem se svetovalni delavci v šoli srečujejo na vsakem koraku, ko skupaj s starši in učitelji načrtujejo in tudi koordinirajo svetovalno pomoč učencem.

Svetovalni delavci si niso enotni v odločanju o tem, kdaj prekiniti načelo zaupnosti in posredovati podatke drugim, npr. staršem, vodstvu šole itd., in v primeru dilem v zvezi s prekinitvijo zaupnosti ravnajo različno (prim. Moyer in Sullivan 2008). Ravnanje v zvezi s prekinitvijo načela zaupnosti naj bo vedno posledica strokovne odločitve vsakega posameznega svetovalca, pogojena z značilnostmi konkretnega primera. Osrednji kriterij, zaradi katerega lahko prekinemo molčečnost, bo, da razkritje ne bo v škodo učencu, pač pa v njegovo dobro.

Literatura

- Bor, R., Ebner-Landy, J., Gill, S., Brace, C. (2002). *Counselling in schools*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Moyer, M. in Sullivan, J. (2008). Student risk-taking behaviors: When do school counselors break confidentiality? *Professional School Counseling*, 1. 11, št. 4, 236–245.
- Pečjak, S. (2004). Etični vidiki svetovanja. V: Pečjak, S. (ur.). *Šolsko psihološko svetovanje*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Oddelek za psihologijo. 200–209.
- Pravilniku o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode* (2009). Ur. l. RS, št. 104/2009.
- Programske smernice* (2008). Svetovalna služba v osnovni šoli. Svetovalna služba v vrtcu. Svetovalna služba v srednji šoli. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Resman, M. (1999). Med zakonom in etiko svetovalnega dela. V: M. Resman, J. Bečaj, T. Bezić, G. Čačinovič-Vogrincič in J. Musek. *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. 207–224.